

YAHUDİ TASAVVUFU

Metin BOBAROĞLU

Antik Çağda Ortadoğu uygarlığı, Sümer, Akad, Hitit, Asur, Babil, Mısır, Fenike, Urartu, Arami, Keldani, İbrani, Arabî uygarlıklarının iç içe geçmesiyle oluşmuştur.

M.Ö. 3000’de, Sami Akadlar, Mezopotamya’nın güneyinde yerleşmişler ve orada Sümer’le komşu olmuşlardır. Aynı dönemde Filistin’de, yine Sami olan “Kenani-Fenikeli” boylar bulunuyordu.

Bir kavim göçü ile Amoriler kuzeye doğru giderek, Babil’deki Hammurabi soyunu oluşturdular. Daha sonra bu Amorilerden Arami boyları çıktı.

Antik dönem Ortadoğu dillerinde, Tanrı adı için kullanılan sözcük, daha sonra semitik dinlerde Tanrı’nın yerleşik adı olmuştur:

Akad dilinde: “*İlu*”

Kenan dilinde : “*İl*”

İbrani dilinde: “*El*” (genişletilmiş olarak; *Elohim*)

Arami dilinde: “*El*” ve “*Elah*”

Güney Arab dilinde: “*İl*” ve “*İlah*”

Süryani dilinde: “*Aloho*” ve “*Aloha*”

Babil’in tanrısı ise “*Baal*” idi.

Daha sonra Semavi dinlerin içinde yer alan “melek” sözcüğü de Ammonilerde, “*milkom*” ve Sur kentinin tanrısı olarak “*mel-kart*”; Süryanilerde ve İbranilerde “*molek*” ve “*moleke*”; Arablarda “melek”tir.

İbraniler de tıpkı Babilliler, Asurlu, Fenikeli ve Arablar gibi Sami idiler. Göçebe iken bunlara “*Habiri*” veya “*İbri*” (gezgin) denirdi.

Eski Ahit’te (Tevrat) Abraham’a (İbrahim), İbrani denmektedir.

Daha sonra Tanrı tarafından adı “İsrael” diye değiştirilen Yakub’tan gelenlere “Beni-İsrail” (İsrail-oğulları) ve Yakub’un dördüncü oğlu Yehuda’dan gelenlere de “Yehudi” veya “Yahudi” denmiştir. Bu ayırım İbranilerin tarihte iki ayrı devlet kurmalarına kadar gitmiştir.

Üç büyük semitik din olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlığın geleneksel kökeni İbrahim Peygamberdir. Başka bir deyişle, bu üç din de İbrahimi’dir. İbrahim Peygamberin Tora (Tevrat)’da bir ayette özlü bir tanıtımı vardır: “*İşte ahdim seninledir ve birçok milletlerin babası olacaksın ve adın Abram çağrılmayacak, fakat adın İbrahim olacak.*” (Tekvin, 17:5)

ABRAM – ABRAHAM (ABA–RA–HİM: İBRAHİM)

Aba: Baba, *Ra:* Nur, *Him:* Halk = *Abarahim:* Halkın nur babası

Daha sonraları birçok tasavvuf akımı ve okulunda bir gelenek haline gelecek olan bu ad değiştirme, Tevrat'ta İbrahim Peygamberden sonra Yakub Peygambere de uygulanmıştır: “Artık sana Yakub değil, ancak İsrail denilecek.” (Tevrat, 32:28)

YAKUB: İSRAİL (İS-RA-İL)

İs: Zekâ–Ruh, *Ra:* Nur, *İl:* Tanrı = İlâhi nurun ruhu (zekâsı)

Mana âlemine doğan (inisiye) her insanın, “duy adı” yanında bir de batını (ezoterik) ad alması, kaynağını Eski Mısır'da İdris Peygamberin (Hermes) öğretisinde bulur.

Musa Peygamber, İbrani halkını Mısır'dan çıkarıp Kenan diyarına doğru yol alırken, sık sık *Tabernacle*'da (toplanma çadırı) Mısır Theb tapınaklarındaki gibi “ezoterik” (gizli) ve “ritüelik” (törenselle–Hermetik) çalışmalarda bulunuyordu. Çadırın içinde yalnızca Mısır'da inisiye olmuş *Kohen*'ler (kâhinler) bulunuyordu. Toplanma çadırının etrafında bir koruma hizmet alayı oluşturulmuştu ve bunlar “Levili” (hizmetli) diye çağrılıyordu. Levililerin başında Musa Peygamberin manevi (inisiyatik) kardeşi Aron (HARUN) bulunmaktaydı.

İnisiyasyon yoluyla seçkin bir zümreye öğretilen Hermetik öğretinin özünü oluşturan Tanrı anlayışı ilk kez Mısır dışına çıkmış bulunuyordu. Tora'da (Tevrat) Çıkış: 3:14'de vurgulanan, ancak tanımlanmayan olarak zikredilen Tanrı için “*Ehyeh Asher Ehyeh*” denmektedir ki dilimize çevrilecek olursa “Ben olan Ben” anlamına gelmektedir. O güne kadar somut doğa varlıklarına, fetiş ve totemlere tapınan insanlar için ilk kez doğaüstü (aşkın) bir Tanrı söz konusudur artık. “Ben olan Ben” öyle bir kavramdır ki, daha sonra felsefenin en temel kavramı da olacaktır. Bu kavram “saltık–özdeşlik” bildiren bir kavramdır; karşılaştırma ya da kıyas göstermediği için herhangi bir betimlemeye (tasvir) olanak tanımaz. Bu nedenle Tanrı'nın herhangi bir tasvirinin yapılması da olanaksızdır. Aynı zamanda “Ben olan Ben” kavramı “saltık–soyutlama”dır; Tanrı, her şeyden münezzehtir. Bu nedenle Musa Peygamber, Tanrı'nın adının telâffuz edilmesini de yasaklamıştır; “*YHWH*” harfleriyle kodifiye edilen Tanrı'nın adı, ancak “hecelenebilir” ama hiç kimse onu telâffuz edemezdi.

Tanrı'nın adını, ancak yılda bir kez olmak üzere “Çadır” içindekiler telâffuz etme hakkına sahipti. Bu, Rabbin çadırı tamamen simgesel bir projeye göre yapılmıştı. Daha sonra bu çadır Süleyman Peygamber (*Salamon*) tarafından simgeselliği korunarak görkemli bir yapıya dönüştürülmüştü. Süleyman Peygamberin Tanrı'nın adına yaptırdığı bu tapınakta Musa Peygamberin ünlü “Ahit Sandığı” korunmaktaydı. Süleyman'ın bu tapınak okulu, Mısır piramitlerinden sonra en görkemli yapıydı. Tapınakta yapılan öğreti, Mısır'daki gibi dereceli bir öğretydi. Yöntem olarak “çırak–kalfa–usta” ilişkileri benimsenmişti. Kudüs'teki bu tapınak devrinin üniversitesi, bir bilgi bankası niteliğini taşıyordu. Süleyman aynı zamanda bir “bilge–kral”dı.

Süleyman (Arab.): İbranice: *Şelomoh*: Barış adamı. Ezoterik adı: Salamon

SAL-AM-ON: AMON-EMİNİ; (KOZMİK SEVGİ EMİNİ).

Daha sonraları, “Kabala, Kaballah” ve “Zohar” olarak açığa vurulmuş Yahudi tasavvuf öğretisi “Hermetik öğretinin ikinci versiyonu” olarak “Süleyman’ın Mabedi”nde şekillenmiştir.

Zohar: Nur anlamında olup, öğretisi mistik tefekkür ve mistik deneyim yoluyla “Nur”a kavuşmak, eş deyişle varlık birliğini deneyimlemektir. Kabbala ise gelenek anlamına gelmekle birlikte, öğretinin kabulü ya da içselleştirilmesi demektir.

Kabbala’da harfler sayılarla eşleştirilmiş ve Tanrı isimlerinin (sıfatsal) harflerinin yerleri belli matematiksel kurallara göre değiştirilerek yeni anlam türetmelerine gidilmiştir.

Kabbala’da üç temel kavram vardır:

- 1- *Sefar*
- 2- *Sipur*
- 3- *Sefer*

1- *Sefar*: Sayı (nicelik) demektir. Var olanların birbirleriyle ilişkisinde, birinci durumda *sefar* (nicelik) rol oynar, bu da sayıyla belirtilir. Ondan sonra var olanın hareketi gelir ki bunlar da sayıyla belirtilir.

2- *Sipur*: Söz (kelâm; Logos) anlamındadır. Her harf bir kuvveti işaret eder ve varlıklar harflerden oluşan “kelimeler” gibidirler. Dolayısıyla, tüm var olanlar Tanrı’nın sözleri niteliğindedir. Öyleyse, Tanrı kelâmı olan Tora (Tevrat) var olanların simgesel bilgisidir.

3- *Sefer*: Yazı demektir. Tanrı’nın yazısından evrendeki var olanların tümünü anlamak gerekir.

Kabbala’da varlığın en genel ve bütünsel biçimlerine “*sefirot*” (*sephirot*) adı verilmiştir. İlk niceliklere temel sayılan “On: 10” sayısına uygun olarak da, toplamı *sefirot* diye isimlendirilen *sefiraların* sayısı da 10’dur. Yaradılışın kitabı *Sepher Yetzirah*’da, “*Sephirot on’dur, dokuz değil, on bir değil on’dur; akıl ve hikmetini onları anlamakta yoğunlaştır; inceleme ve araştırmalarını, irfan ve vicdanını onlara ada; var olan her şeyde sephirot’u temel bil; Tanrı’yı onlarla kavramaya çalış,*” denmektedir.

Zohar (Nur) Kitabı’nda ise şöyle yazmaktadır: “*Tanrı hiçbir biçimde betimlenemez ve tanımlanamaz olandır. Bunun için O’nu işaret edecek herhangi bir şey ya da söz olamaz. Her şey ondan çıkar, ama O, hiçbir şeyle nitelendirilemez. Tanrı, sözleriyle evreni yaptı ve ‘Adam-Kadmon’ ile sözünü tamamladı. Bu nedenle, insan kendini bilmekle nura kavuşur.*”

Zohar’a göre, Melekler (*moleke*) “doğa kuvvetleri”nden başka bir şey değildir. İnsana gelince; O, yaratıkların hem özeti, hem de en yetkin olanıdır. “*Kendini arınma ve bilgilenme ile yetkinliğe ulaştırmak ve gerçeğin bilgisine erişmek insanın kendi elindedir ve insan bütün edimlerinde özgürdür, ancak bu özgürlük açıklanamaz bir gizdir.*”

Kabbala hesapları üç işlem üzerinden yapılmaktadır:

1- *Themuria*: Kutsal sayılan sözcüklerin dizilişlerindeki (sintaks) harflerin yeri değiştirilerek yeni sözcükler elde etme yöntemi. Örnek: “*Çünkü benim meleğim senin önünde gidecek...*”

(Eski Ahit: Çıkış: 23;23) ayetindeki “Melek” sözcüğü, bu yöntemle “Mikail” olarak hesaplanmıştır.

2- *Gematria*: Sözcükleri oluşturan harflerin sayısal değerlerinin toplamının hesaplanmasıdır.

3- *Notaria*: Sözcüklerin köklerinden sayı değerleri yoluyla yeni sözcükler türetmektir.